

KISGRAFIKA

Megjelenik egy évben négyszer
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

Különszám

1997

36. évfolyam

Kiadja a „Kisgráfika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület.

(1027 Budapest, Frankel Leó út 12.)

Szerkesztőbizottság: dr. Arató Antal, Király Zoltán, dr. Soós Imre.

Felelős kiadó: dr. Vida Klára ügyvezető titkár

MAGYAR EXLIBRIS-GYŰJTŐK ARCKÉPCSARNOKA 2.

Vén Zoltán rézmetszete, C2

TARTALOM

Portrék, önvallomások, emlékezések: Béli István, Elekes Vencel, Katona Gábor, Lustig István,
Szász Sándorné Gasztonyi Mária és Szentesi Flórián gyűjtőkről
NUMÉRO SPÉCIAL: MÉMOIRES DE NOS COLLECTIONNEURS

BÉLI ISTVÁN (1943–1994)

Aki szereti a szépet, a művészi alkotásokat és ha még érzéke, kezűgyessége, fantáziája vagy rajzkészsége is van hozzá, hamar megtalálja az utat a művészethez, annak valamelyik műfajához. Ilyen érzékeny,

Moskál Tibor fametszete, X2

kereső, érdeklődő lélek volt Béli István is, a fiatal gépésztanár, akit a kisgrafika vonzott magához.

Székesfehérvárott született 1943 áprilisában. Vas-
esztergályos szakmát tanult, majd letette a gépésztanári vizsgát. Aztán Budafokon helyezkedett el, a Budafoki Élesztőgyár gépésztanára lett.

Hamarosan bekapcsolódott az üzemi kulturális munkába, ahol a művészetek iránt érdeklődő fiatalok, ott dolgozó amatőrök, helyi művészek és szakemberek gyakran rendeztek különféle programokat, előadásokat, kiállításokat. Itt ismerkedett meg és kötött barátságot Moskál Tiborral, aki akkor már ismert és kedvelt ex libris készítő grafikusművész volt, szervezője és rendezője, sőt kiállító művésze az ottani festészeti, szobrászati, grafikai és ex libris-kiállításoknak.

Az út egyenes lett a fiatal Béli István előtt a kisgrafikához, az ex librishez: hamarosan szenvedélyes gyűjtővé vált. Természetesen Moskál Tibor példája és közvetítése alapján tagja lett a Kisgrafika Barátok Körének, ahol művészekre és cseretársakra talált. Ex libris gyűjteményét gyorsan gyarapította: személyes kapcsolatba került a műfaj klasszikus mestereitől a fiatal grafikusokig sok művésszel, akiktől saját lapokat rendelt. Kiterjedt levelezésbe kezdett nemcsak magyar, hanem külföldi gyűjtőkkel is. Európa nagy gyűjtői közül is több cserepartnerrel vette fel a kapcsolatot. Így saját lapjai még Jeruzsálemba, sőt Grönlandra is eljutottak ottani partnereihez.

Témától és művésztől függetlenül mindent gyűjtött, ami megnyerte tetszését, de főleg a klasszikus technikával (fa-, linómetszet és rézkarc) készült munkákat. Ha saját lapokat rendelt, legtöbbször szülővő-

*Varga Nándor Lajos fametszete
(X2)*

Fery Antal fametszete (X2)

Fery Antal fametszete (X2)

Moskál Tibor rézkarca

Moskál Tibor fametszete (X2)

Perei Zoltán fametszete (X1)

rosával, Székesfehérvárral kapcsolatos témát kért, annak múltját, történelmét, nevezetes épületeit, híres embereit ábrázoló lapokat, grafikákat.

Művészetszeretete és kezűgyessége arra indította, hogy maga is elsajátította a magas- és mélynyomás technológiáját. Sokszorosító prést készítettett és több saját kivitelezésű alkalmi lappal, ex librisrel bővítette cserelapjainak a számát.

A sors azonban sajnos, rövid időt szabott Béli István földi pályafutása számára. Gyógyíthatatlan betegség támadta meg: a tüdőrák. Ötvenegy éves korában, 1994-ben eltávozott az élők sorából.

Magyar művészekből 44 ex libris készült Béli István és családtagjai nevére a következők szerint: Varga Nándor Lajos: 1 lap (X1), Fery Antal: 7 lap (X2), Perei Zoltán: 5 lap (X1, X1/2), Tempinszky István: 1 lap (C2), Moskál Tibor: 26 lap (X2, X3, C3), Nechánszky József: 1 lap (C3) és Csimma Jenő: 2 lap (X3).

Cserepartnere volt szinte minden komoly magyar gyűjtő, akiknek sok szép lapját beszerezte. Csúpn néhány név közülük: Illyés Sándor László, Dr. Semsey Andor, Réthy István, Kertész Dénes, Csányi István, Dr. Katona Gábor, Szentesi Flórián, Poór Ferenc, Dr. Arató Antal és sokan mások. De külföldi partnerei között is sok az ismert művész vagy gyűjtő: Gianni Mantero, Charles Favet, Jorgen Vils Pedersen, Vagn Clemmensen, John Due Nielsen, Helmer Fogedgard, Paul Pfister, Klaus Rödel, Lorenz May, stb., stb.

Béli István gyűjteményének pontos darabszáma nem ismeretes, de valószínűleg megközelíti a 8–10 ezret, amit országunkénti és a művészek nevei szerinti sorrendben, kartondobozokban tárolva, felesége gondosan őriz.

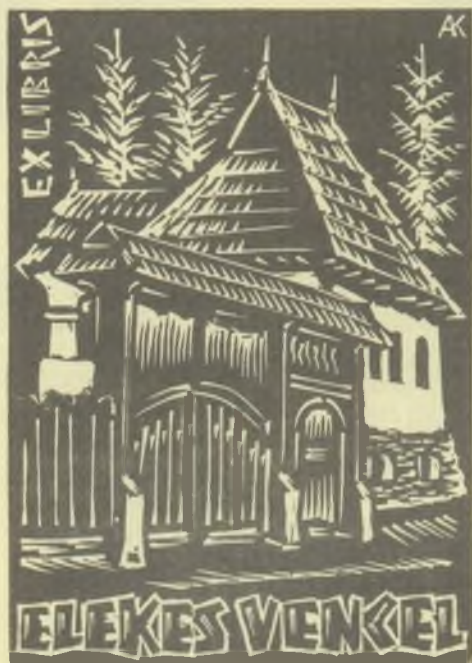
Nechánszky József rézkarca (C3)

A számára legtöbb ex librist készített jóbarát, Moskál Tibor „in memoriam” lappal búcsúzott tőle, szimbolikusan ábrázolva azokat a motívumokat, amik utalnak Béli István életére: az esztergasi, a tolmácsi, egy székesfehérvári kis templom épülete és egy szál virág, amit Béli Pista megpróbált linóleumba metszeni. Oldalt pedig a fadúc erezetét, hajszálrepedéseit követő kígyózó rajzolat utal a rákra, az alattomos betegségre, amely derékba törte a jóbarát életpályáját.

Király Zoltán

ELEKES VENCEL (1917–1981): „HOGYAN LETTEM KISGRAFIKA-GYŰJTŐ...”

Nehéz vallani önmagunkról. Mégis most magamról, családi személyemről, velem egygét lett szerény gyűjteményemről, legőszintébb barátaimról; képeimről emlékezem. Először róluk kell szólnom, mert tőlünk jutottam el a kisgrafika gyűjtéséhez.

Andraskó Károly fametszete (X2)

Otthonomban jelen van a messze és közel világa, a Hargita fenyőillata vadregényes hegyeitől a fényben sugárzó Nagybányáig, a csendes hullámlzó Szamos-tól a nyugtalan Maros tükrében fürdő parti füzesig és a csodálatos alföldi tájakig. Számos író, újságíró és művész kereste fel otthonomat, kik a látottakról különböző folyóiratok hasábjain emlékeztek meg. Török Pál festőművész többek között így ír: „Azt, hogy ma Elekes Vencek magángyűjteménye már nem magángyű, mindazok érzik és tudják, akik legalább egyszer megfordultak gyergyói lakásán, ahol igényes és szakszerű tálalásban találja szemben magát a meglepett látogató sokszáz muzeális értékű műalkotással. A gyűjtemény anyagának technikai kezelését, a megfelelő anyagok beszerzését, illetve megvásárlását, a velük való bánásmód, katalógusok, reprot, kritikák, cikkek, életrajzi adatok és levelezés gyűjtését, rendezését, nyilvántartását – kötelességszerűen vállalja magára. Tervei, elképzelései tulajdonképpen jóval túlmutatnak gyűjteményén, melynek kiállításával egy leendő járási képtár eszméjét akarja többek között meggyökereztetni. Meg akarja mutatni, hogy áldozatok árán, szorgalommal és tehetséggel, szinte a semmiből, mit lehet létrehozni.” (Előre, 1971. jan. 21.) – 1968 októberében vendégem volt drága emlékü Karácsony János festőművész. Az a szép gondolata támadt, hogy azonmód fektessünk fel látogatási naplót. Ma a látogatók aláírásának – bejegyzésének száma elérte az 1968-at!

Gyergyóújfaluban születtem az első világháború legborzalmasabb évében, 1917-ben. Székelyudvarhelyen a gimnáziumban Spanyár Pál tanár úr látva a

Fery Antal fametszete (X2)

Moskál Tibor fametszete (X2)

Karancsi Sándor linómet-szete (X3)

Nechánszky József rézkarca (C3)

rajz és kézimunka iránti érdeklődésemet, maga mellé vett és „szárnysegédjévé” avatott. 1934-ben megajándékozott egy pasztellképpel. Ez lett alapja mai gyűjteményemnek.

Kisgrafika-gyűjtő nagyon későn lettem. Még diákoromban hallottam arról, hogy mi is az ex libris. Láttam is könyvjegyeket, de hogy azokat gyűjtik, kiállítják, nem tudtam. 1972. május 3-án az a nagy öröm ért, hogy a Kisgrafika Barátok Köre Dr. Soós Imre közbenjárására a szokásos havi összejövetelen vendégül látott. A látottakból akkor tanultam meg, hogy mi is a kisgrafika igazi értéke, céltudatos gyűjtése. Ez volt az első nagy találkozásom az ex librissel. Még abban az évben egy újabb váratlan öröm ért. Bárczy Zoltán budapesti barátom megajándékozott több mint 1500 ex librissel. Hazaérkezve hónapokat töltöttem válogatásukkal, rendszerezésükkel. A lapjaimat közepes nagyságú borítékokba raktam, művészenként betűrendben, majd katalógust fektettem fel, melynek sorszáma azonos a boríték számával. A borítékokat egy erre a célra készített ládikóban tartom.

Csupán négy külföldi művésztől van nevemre készített ex libris. Ennek egyedüli oka a ritka külföldi utazás, na meg az anyagiak, pedig aki szereti a szépet, áldoz is rá, bár ennek a lehetősége korlátozott. Jó volna, ha minden atyánkfia tudná, hogy a búcsút pénzzel járják és nem „köszönömmel”, akiktől lapom van nevemre, ingyen metszették, mint Fery Antal, Nechánszky József, Moskál Tibor és Farkas József, de még most is pirulok, hogy nem volt módomban törleszteni! Adósnak érzem magam. Gondolom nem lényeg-

telen gyűjteményem ismeretéhez a „statiztika” sem, bár az naponként változik. Műveikkel 255 művész van jelen 1089 alkotással, melyből 85 a kisplasztika. Az alkotások között vannak tanulmányok, vázlatok is, melyekből nem egy remek munka született, a gondolat eredetijét én őrzöm gyűjteményemben. A világ minden tájáról 672 alkotótól 3473 kisgrafikám – ex librisem van.

Vallom, hogy nem kis gond a gyűjtés jövőjének sorsa sem. Éveken át vágytam volt, hogy egyszer hazaállítok szülőfalumba kincseimmel, melyek évtizedekig fogva tartottak engem. Azt akartam, hogy elsőként ott lépjenek a kultúra világa elé. Sok éven át álmodtam a jó szülőt, Gyergyóújfalut és éreztem, hogy várja a lélegzsgazdagító hálát gyermekétől. Kötelességemet akartam szülőfalummal szemben teljesíteni. Aggályaim is voltak. Közel van Gyergyóújfalu Gyergyószentmiklóshoz s mégis milyen göröncseges, szinte járhatatlan utat kellett megtennem a nagy találkozó megvalósításáért. A falum vezetőjének és a kultúrotthon igazgatójának rövidlátása egy időre elgáncsolta kezdeményezésemet, pedig semmi támogatást nem kértem, csak erkölcsit. A több mint ötezer lelket számláló község impozáns kultúrháza – őseink hagyatéka – nem látott soha kiállítást.

Közben felépült a gyergyószentmiklósi Művelődési Ház. A Szaktanács vezetősége azzal a kéréssel kérésztett fel, hogy gyűjteményemből egy kiállítással tegyem ünnepélyesebbé a művelődési hetet. Örömmel vállaltam. A kijelölt szobában 54 művész egy-egy alkotását tudtam bemutatni. Csoda történt: 1975. január 4-én falum vezetősége is meghívott kiállításra. A történetek ellenére is örömmel igérkeztem el. Márciusban volt a kiállítás, melyen 124 hazai és külföldi művész egy-egy alkotását mutattam be. Asztalokon, üveglap alatt 223 ex libris is kapott elhelyezést. Az értékes műalkotások nemcsak a falum apraját-nagyját, Gyergyó medence művészetpártolóit mozgatták meg, de a képzőművészek és a művészeti értékek felfedezésére vállalkozó gyergyói közönség találkozásává tudták avatni ezt a kiállítást. A tudósítások hangsúlyozták, hogy talán ez a kiállítás az első lépés egy leendő gyergyóújfalvi képtár megalapításához vezető úton. Ígéretet tettem, hogy ha szülőfalum megfelelő hajlékot biztosít a „kis múzeumnak”, kiegészítem 150-re a képek számát és a községnek adományozom. Egy év telt el azóta, de falum vezetőségéből senki sem járt felém. Elfelejtették, hogy mit is ígértem. De Gyergyószentmiklóson sem kedvezőbb a helyzet: ajándékozási, képtáralapítási szándékomat eredménytelenül jelentettem be. Hasonlóan járt Vákár Tibor Budapesten lakó gyergyószentmiklósi barátom is, akinek a Néptanácschoz benyújtott GYERGYÓI KÉPTÁR-épület építőművészi felajánlására a köszönő választ is elfelejtették.

A megye székhelyén, Csíkszeredában 1973. május 14–31 között a Múzeum termeiben megrendezett első Ex libris kiállításon 120 darab alkotással én is résztvettem. A kiállítás színvonalas volt, sok látogató először találkozott ex librissel.

Ambruskó Károly fametszete (X2)

Tájékoztatómat azzal zárom, hogy továbbra is minden érdeklődőt szívesen és székely-vendéglátó szeretettel várok otthonomban. Ha képtárnak szűkös is ugyan, de annál tágasabb mindazok befogadására, akik velem együtt eljegyezték magukat a művészettel.

Elekes Vencel (Gyergyószentmiklós)

(Kisgrafika, 1976/2-3. sz. p. 44–47.)

– Elekes Vencel álma és vágya megvalósult. Ha nem is szülőfalujában, Gyergyóújfalun, de Gyergyószentmiklóson a múzeumban otthonra talált szeretett gyűjteménye, amit ő maga ajándékozott szülőföldjének. Sajnos, ezt ő már személyesen nem érhetette meg, mert 1981 október másodikán eltávozott az élők sorából. De egy fél év múlva, 1982. május 23-án megnyílt a Gyergyószentmiklósi Múzeum szépművészeti rész-

Vecserka Zsolt fametszete (X1)

legében az „Elekes Vencel gyűjtemény” állandó kiállítás.

Elekes Vencelnek, a kistisztviselőnek majd nyugdíjasnak az élete a gondok mellett tele volt a művészet és a műtárgyak körüli bonyodalmakkal, izgalmaival, vagyis dús gazdag volt élményekben és tettekben. Régi otthonában a tudós gonddal elkészített kartotékoktól a művészekkel és a műgyűjtőkkel folytatott kiterjedt levelezésig minden arról tanúskodott, ahogyan szívósan, odaadóan, lépésről-lépésre megközelítette ifjúkori álmait. Nem lehetett ez könnyű út, de aki rálépett, becsülettel, méltósággal járta be, s ezt nem bánta meg soha.

Ha valaki Gyergyószentmiklóson jár, térjen be a Gyilkostó felé vezető úton a múzeumba, és tekintse meg az Elekes Vencel gyűjteményt. Legyen ez egyben az adományozó előtti tisztelgés is.

Szerk.

DR. KATONA GÁBOR, A MAGYAR EXLIBRIS-GYŰJTŐK DOYENJE

Szászné Gasztonyi Mária beszélgetése a neves gyűjtővel, Budapest, 1997. október 5.

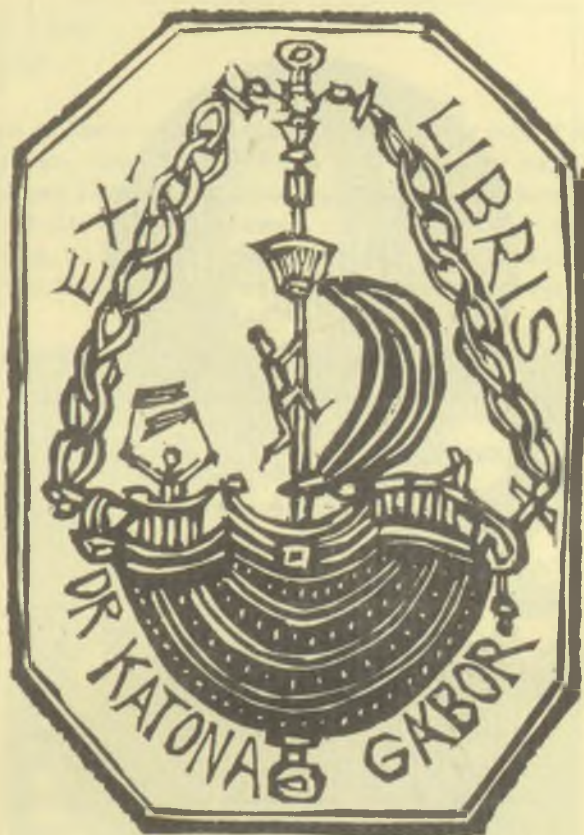
Kedves Gábor bátyám, mintegy 28 esztendeje lettem gyűjtőtársad, ám Te már akkor is rangos ex libris-gyűjtőnek számítottál, mind hazai, mind nemzetközi vonatkozásban. Mikor kezdted a kisgrafika gyűjtését, miként kaptál kedvet hozzá?

– 1906-ban születtem Esztergomban, polgári családban. Édesapám nagy művészetrajongó volt, a szob-

rászat, a festészet különösen érdekelte, de az ex libris-sel nem az ő révén ismerkedtem meg. Az egyetemi éveimet katonaiskolásként végeztem, mint huszáronként. Nos, leszerelése után hűtlenné vált szülővárosom – a kitelepítő Esztergom – szellemi és művészeti életének két kovásza: az Aranykorona-Renddel kitüntetett vitéz Holló Kornél és Einczinger Ferenc bankpénztáros, első találkozásunkkor meghívtak az esztergomi gyűjtők közé. Ők a város első számú exlibris-gyűjtőinek számítottak. Indításul kaptam

Fery Antal fametszete (X2)

Perei Zoltán (X1)

Oswin Volkammer (C2)

tőlük 43 darab ex librist – köztük egy Révész Kornél lapot – amelyeket azóta is őrzök.

– Kik a kedvenc művészeid bel- és külföldön?

– A legkedvesebb magyar művésem természetesen Vén Zoltán, akitől tucatnyi lapom van. A fiatalok közül Vincze László, Ürmös Péter és Bálint Ferenc a kedvenceim. Régen Tempinszky István volt a legkedvesebb, de sajnos, már évek óta eltávozott közülünk. Az első lapjaimat – a később Kossuth-díjas – Bencze (Binder) László készítette.

A külföldiek közül a kedvenceim: Volkammer, Mommen, Gaudaen, Jakubowski, Frank-Ivo Van Damme, valamint Joris és fia.

– Hány lapból áll a gyűjteményed?

– Pár lap híjával 31 ezer darab. Ebben az én nevemre és családtagjaim nevére készült lapok száma 122.

– Milyen témájú ex libriseket gyűjtesz a legszívesebben?

– Kiemeltem gyűjtöm –, hogy úgy mondjam, sorozatban – a hajós, a címeres és az aktos lapokat. Az oxfordi exlibris-kongresszuson 54 válogatottan szép címeres lapot sikerült cserélnem, amelyek egyben a legértékesebb lapjaim közé tartoznak. De van négy Bayros-om is.

– Köztudottan gáláns és korrekt cserepartner vagy. Hozzávetőleg hány állandó cserepartnered volt, illetve van?

– Állandó partnereim száma talán 50 körül van. Amikor gyűjteni kezdtem, jóval több külföldivel kísértem meg kapcsolatot teremteni, de sajnálatomra ez nem mindig sikerült, mert sokan nem válaszoltak.

– A hazai és nemzetközi találkozókna – évtizedek óta – törzsvendége vagy, s ezekre az alkalmaakra lapot is csináltatsz. E jeles alkalmakat fel tudnád-e sorolni?

– Részt vettem a budapesti (1970), a helsingöri (1972), a bledi (1974), a luganói (1976), a lisszaboni (1978), a linzi (1980), az oxfordi (1982), a weimari (1984), az utrechti (1986), a mönchengladbachi (1990), a milánói (1994) és a chrudimi (1996) FISAE Kongresszusokon. De jártam más kongresszusokon is, pl. Prágában, Olmützben, idehaza a szegedi, tihanyi, stb. országos találkozókna. A legutóbbi időkben pedig –

Vén Zoltán (C3)

a szegény Kovács Jóskánk kezdeményezésével létrejött – Duna-menti országok találkozóin: Pécs–Mohács (1991), Pozsony (1992) és Linz (1993).

– 1996-ban, amikor betöltöttem 90-ik életévedet, nagy öröm volt Téged a Fészek Klubban meggratulálni, hiszen fizikai, szellemi frissesség és humorod a régi! Búcsúzóul elsorolnád-e legnagyobb kívánságaidat?

– Mint említettem, örülök, hogy eljutottam még a chrudimi kongresszusra. Van egy tündéri dédunokám, Dórika, akinek az édesanyja, kis unokamenyem, Kecskés Katalin (könyvtár-informatika szakos hallgató az ELTE-n), unokámmal, Csabával (ő végzett történész), azon fáradozik, hogy jövőre az Iparművészeti Múzeumban kiállítás nyíljon az én lapjaimból. Megjegyzem, hogy Kati az egyetemen az ex libris-ről szóló tanulmányaival már kétszer nyert tudományos ösztöndíjat „A két világháború közötti debreceni ex libris mozgalom”, illetve „A magyar ex libris nemzetközi helyzete a 90-es években” címűekkel. Mindez nagy örömömre szolgál.

Fery Antal fametszete (X2)

Moskál Tibor fametszete (X2/4)

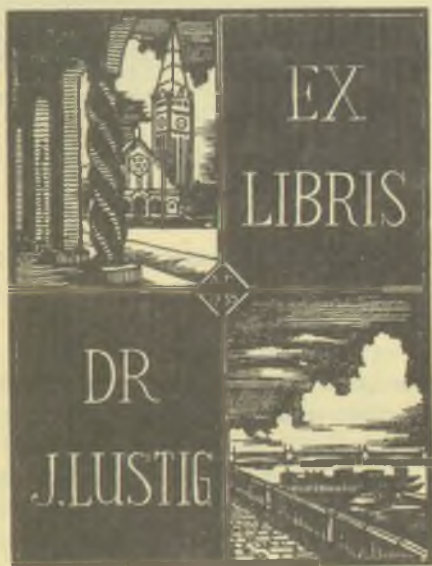
Kívánságom még az lenne, hogy olyan kedves és megbecsült emberek körében, mint ti vagytok, jóbarátként sokáig megmaradhassak!

*

LUSTIG ISTVÁN (1903–1944)

A két világháború között a magyar ex libris gyűjtők két egyesület: a budapesti MEGE és a debreceni Ajtósi Dürer Céh köré tömörültek. A két egyesület taglétszáma fennállásuk alatt kb. háromszázra tehető; közülük Soó Rezső prof., Arady Kálmán és Lustig István gyűjtőtevékenysége volt a legeredményesebb.

dett ex librist is gyűjteni. Hogy éppen erre esett a választása, abban nagy szerepe volt az akkori virágzó Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, ezen belül Buday György fametszői munkásságának és sikereinek, de belejátszott a közeli, Debrecenben működő Ajtósi Dürer Céh vonzása, és a Szegeden született, de

Antonin Dolezal klisérajza (P1)

Vadász Endre linómetszete (X3)

Gyűjteményeiket, azok nagysága és értékes anyaga miatt nyilvántartotta és megbecsülte az egész nemzetközi ex libris élet. Soó Rezső és Arady Kálmán ezirányú munkássága eléggé ismert, a Lustig Istváné azonban kevésbé. Megemlékezésünkkel igyekszünk feleleveníteni az ő emlékét is, annál is inkább, mert a nevére készült szebbnél-szebb lapok a világ minden nagy gyűjteményében megtalálhatók és a magyar ex libris életnek egy igen termékeny, eredményekben gazdag szakaszára emlékeztetnek.

Lustig István 1903. október 28-án született a Somogy megyei Lábod községben. A család később Szegeden telepedett le, ahol az édesapja a Royal szálló tulajdonosa volt. Fia Szegeden végezte középiskolai tanulmányait, majd a szegedi Ferenc József Tudományegyetem jogi karát befejezve, 1926. szeptember 25-én avatták a jogtudományok doktorává. 1930-ban a Széchenyi tér sarkán álló házban ügyvédi irodát nyitott: a Szegedi Ügyvédi Kamara 1930. december 6-án iktatta tagjai sorába.

A fiatal ügyvéd Szegeden csakhamar a legkeresettebbek közé verekedte fel magát, klientúrája évről-évre gyarapodott és anyagi gondok nélkül élt. A jogász foglalkozás azonban nem töltötte ki egész életét; a művelt, sokoldalú embert az irodalom, a színház, a zene, a képzőművészet egyaránt érdekelte. Ekkor kez-

sokáig Debrecenben működött Vadász Endrével való barátsága is. Gyűjteményének kiépítéséhez megfelelő anyagiakkal rendelkezett, cserelapjainak száma évről-évre nőtt. E lapok nagy részének kimagasló művészi színvonala arra vall, hogy Lustig Istvánnak jó ízlése is volt. Az Ajtósi Dürer Céh 1936. évi cserejegyzékében már 156 saját nevére készített ex librisrel szerepelt, amelyből 4 rézmetszet (Ottohans Beier, Woyty Wimmer, Mishel), 31 rézkarc (Kunst, Beran, Révész Kornél, Radványi-Román, Markó, Stoltz, Stastny, Parobek, Szűcs Pál, Haranghy Jenő, Bajor Ágost, Vadász Endre, stb.), 50 fametszet (Buday, Vadász, Menyhért, Selmeczi, Révész, Bobrovolsky, Dolezal, Dorogi, Kohlen, Beran, stb.), 10 linómetszet (Vadász, Buday, Révész, Radványi-Román, Benkő, stb.), 1 litográfia (Stoltz), 60 pedig klisé (Vadász, Bartos, Dinnyés, Beck, stb.). Egy év múlva a MEGE 1937. évi cserejegyzékében már 194 lapot kínál, amelyek között 4 rézmetszet, 50 rézkarc, 60 fa- és linómetszet, valamint 80 klisé szerepel. Az általa foglalkoztatott művészek köre is bővült. A már ismerteken kívül Hackertől, Ransenhoffer-

DR LUSTIG ISTVÁN
• K Ö N Y V E •

DR LUSTIG ISTVÁN
• K Ö N Y V E •

Ex libris dr. Lustig István

Drahoš István fametszetei (X2)

Budai György fametszete (X2)

tól, Zádor Istvántól is van rézkarca. Cserelapjainak továbbbi gyarapodásáról, a réztechnikájú lapok előretöréséről tanúskodik a MEGE 1939. évi cserejegyzéke. Ekkor már 320 saját lappal rendelkezett (15 rézmetszet, 100 rézkarc, 150 fa- és linómetszet, valamint 80 klisé), a rézmetszők között már ott találjuk Bordás Ferencet, Pohárnok Zoltánt, Simeket, a már akkor is világhírű Fingestent, stb.

Ha áttekintjük a Lustig-féle lapok művészeinek névsorát, hazánk és a külföld minden kiemelkedő és jelentős ex libris művészt megtaláljuk közöttük. A magyar művészek közül Budai György és Vadász Endre dolgoztak a legtöbbet a részére, ami érthető, hisz e kor magyar ex libris művészetére a fametsző Budai György és a rézkarcoló Vadász Endre nyomta rá a bélyegét. Vadász-lapjainak a száma több, mint negyven és ez Vadász ex libris munkásságának közel húsz százalékát teszi ki. Menyhárt József ugyancsak sok lapot metszett neki. De a magyar művészek közül ott van mindenki, aki a kor ex libris művészetében számított valamit. Jól honorálta a tehetséges, kezdő művészeket is (Bordás Ferenc stb.). Schorr- és Dinyés-lapjai pedig arra mutatnak, hogy minden szege-di grafikust pártfogásba vett. A részére dolgozó külföldi művészek között ugyancsak megtaláljuk a korszak minden nagy alkotóját. A magyar gyűjtők közül egyedül neki volt Italo Zettitől saját lapja, de magyar viszonylatban Fingestentől is neki volt a legtöbb ex librise. Az idősebb és fiatalabb generációkból az olasz (Vannuccini, Mezzoli, Badodi), a német (Kunst, Beier, Woyty-Wimmer, Toni Hofer, Rose Reinhold) és a cseh (Fleissig, Parobek, Dolezal) művészek vezető szerepet töltöttek be Európa ex libris művészetében.

Lustig István saját lapjainak a száma a negyvenes évek elején már megközelítette a háromszázötvenet. A saját lapjai mellett idegen lapokkal is cserélt, melyek ducait, lemezeit tulajdonosuktól megvásárolta. A több mint 400 lapból álló csereanyag, melynek közel harminc százalékát réztechnikájú lapok tették ki, módot adott arra, hogy rendszeres cserét bonyolítson le

az egész világgal. A kor minden gyűjtőjével kapcsolatban állt és gyűjteményét nemzetközi viszonylatban is a legnagyobbak között tartották számon.

Természetesen tevékeny tagja volt mind a MEGÉ-nek, mind az Ajtósi Dürer Céhnek. A MEGE azzal honorálta kimagasló gyűjtői munkásságát, hogy 1937–1940 között kinevezte a Választmány tagjává. Mint a rendezőbizottság tagja, komoly szerepet vállalt a szege-di, 1934. október 21–28. között megrendezett nemzetközi ex libris és alkalmi grafikai kiállítás létrehozásában, amelynek a legszebb modern lapjai az ő gyűjteményéből származtak. Igen komoly anyaggal szerepelt a Ajtósi Dürer Céh által Debrecenben, 1935. december 18–26. között rendezett kiállításon is (Otto-hans Beiertől 40 lap, Alfred Gossmanntól 26, Karl Micheltől 64, túlnyomóan rézmetszetek és rézkarcok). Anyagát a zsüri II. díjjal (ezüstözött érem) jutalmazta. A fő díjat Prof. Soó Rezső, az I. díjat Nyireő István kiállított anyaga kapta.

Vadász Endréhez fűződő barátsága nemcsak abban nyilvánult meg, hogy gyakran kereste fel ex libris megbízásokkal, de – különösen az egyre gyakoribb külföldi érdeklődés kielégítésére – közzétette a művész oeuvre-listáját is (Oeuvre-Katalogen ungarischer Exlibris-künstler. Redigiert Lustig István. I. Vadász Endre, Szeged 1936, Verein Ungarischer Exlibris-sammler und Graphikfreunde. 8°, 4 l.). Ezt a listát prof. Soó Rezső egészítette ki a Magyar Exlibris 1936. évi 4. számában.

A Lustig István részére készült ex librisek és alkalmi grafikák tematikáját nagy változatosság jellemzi, de a jogász hivatás szimbólumai gyakran térnek vissza lapjain. A megszokott jelképek: a paragrafus, a tálláros bíró, a megbilincselte rab stb. a különböző művészek asszociációs-készsége és teremto fantáziája révén a legkülönbözőbb megoldásokban és ötletekben jelentkeztek. E témakörben legtalálhatóbb Német Nándor, sajnos csak klisé kivitelben készült lapja, amelyen a szegekkel kiverett nagy paragrafus felett megkínzott arccal lebeg a jogász, jelezve, hogy ebben a korban a

Bordás Ferenc fametszete (X2)

jog nem mindig volt azonos az igazsággal. Sok aktos lap is készült Lustig István részére, de mindig decens, inkább a női test szépségét, mint erotikáját kihangsúlyozó felfogásban. A neki készült alkalmi grafikákon (újévi lapok, családi ünnepekre szóló meghívók stb.) a családhoz való szeretet és ragaszkodás a központi téma, de ugyanakkor feltűnnek – intő jelként – az egyre jobban elembertelenedő kor katasztrófájára utaló képi jelzések is.

A Lustig-féle gyűjtemény a negyvenes évek elején már meghaladta a harmincezer darabot. Értékét megcsakis az emelte, hogy a kor nagy művészei értékes sorozatokkal voltak benne képviselve, hanem az is, hogy az anyag igen gazdag volt rézmetszetű és rézkarcos lapokban.

A második világháború kitörése után igen megnehezült Lustig István élete. Egyre gyakrabban hívták be munkaszolgálatra és egyre hosszabb ideig volt oda. Mint munkaszolgálatos pusztult el 1944-ben, közelről meg nem határozható időpontban; a Szege-di Ügyvédi Kamara 1944. december 31-én törölte tagjai sorából azzal az indoklással, hogy „munkaszolgálatban elhunyt”. Élete így esett áldozatul egy kegyetlen kornak, amely emberek millióit pusztította el.

Nemcsak a könyveknek, a gyűjteményeknek is megvan a maguk sorsa. Ez nem mindig szerencsés, nem mindig megnyugtató. A jobbik eset, ha gyűjtőjének halála után közgyűjteménybe kerül, a rosszabbik, ha a hozzá nem értő örökösök kezén szétszóródik. A Lustig-gyűjtemény sorsa mindkettőtől különbözik. Felesége egy darabig még őrizte, de aztán eladásra került és szerencsére egy tételben Soó Rezső professzor tulajdona lett. Megközelítőleg 40 000 lapból állt, ehhez járult még a Lustig-féle lapok nagy tömegű csereanyaga. Soó professzor azokat, amelyek a saját gyűjteményéből hiányoztak (kb. 8000 lap), oda osztotta be, a többit pedig mint duplumot, cserére használta fel. Nagy része azonban megmaradt. Ennek köszönhető, hogy Soó Rezső gyűjteményének az Iparművészeti Múzeum részére történt átadása után a duplum-anyagból – amelynek túlnyomó része a Lustig gyűjteményből került ki – a keszthelyi Balatoni Múzeum kisgrafikai gyűjteményének is tudott juttatni mintegy 18 000 darabot. A Lustig-féle gyűjtemény tehát, kis kerülővel, mégis két rangos közgyűjteménybe került.

Lustig István gyűjtői tevékenysége igen jelentős a magyar ex libris történetében. Gyűjtőink közül máig ő rendelkezett a legtöbb és legszínvonalasabb csereanyaggal és ha mennyiségileg alatta is maradt a Soó Rezső-féle, vagy az Arady Kálmán gyűjteményének, mint a korszak harmadik legnagyobb magyar gyűjteménye, jelentős kultúrérték. Ki tudja, hová fejlődhetett volna, ha a keserű és korai halál nem tesz pontot Lustig István gyűjtőszenvédélyének a végére. Munkássága így is tiszteletet parancsol és a magyar exlibris-gyűjtés történetének legszebb lapjaira tartozik.

Galambos Ferenc

(Kisgrafika, 1973/2. sz. p. 6–11.)

Dr. LUSTIG ISTVÁN
KÖNYVE

Budai György fametszete (X2)

Nelly Degou fametszete
(X2)

SZÁSZ SÁNDORNÉ GASZTONYI MÁRIA

Hogyan lettem exlibris-gyűjtő

Azt hiszem, a kezdet nagyon hétköznapi volt. Rákóczi Ferenc gyűjtőtársunk feleségével egy nevelőtestületben tanítok. Tőle hallottam, hogy havonta járnak a Fészek Klubba. Megkértem hát, hogy vigyen el egyszer engem is, mert én ott még sohasem jártam. Így

Kazinczy Gábor rézkarca

csöppentem bele egy szokásos KBK összejövetel kapcsán a gyűjtők körébe, pedig csak a Fészek Klubra voltam kíváncsi. Mégsem tartom véletlennek, hogy később „minden jött magától” ... Sohasem felejttem el, hogy akkor milyen kedvesen fogadtak Réthy Istvánék, Fery Antalék, Dr. Illyés Lászlóék és sokan mások. Megnézegettem néhány kisgrafikai anyagot, ami eléggé felkeltette az érdeklődésemet. A teljes képhez hozzátartozik, hogy középiskolás koromban Debrecenben az én felejthetetlenül kedves rajztanárnőm külön is foglalkozott velem, mert tehetségesnek tartott. Évek múlva restelkedve vallottam be neki, hogy Budapestre kerülve felsőfokon az irodalommal és az énekzenével szakkal jegyeztem el magam, mert az is vonzott. De mindig bizonyos nosztalgiával emlékeztem a régi szép „rajzos évekre”, s rajongója maradtam a számomra szép, vagy érdekes képzőművészeti alkotásoknak. Ilyen hosszú bevezetés után könnyű megérteni, hogy a kedves társaságtól és az ex librisektől (mert az első alkalommal 8–10 lappal megajándékoztak) nem tudtam, de nem is akartam megválni. Így nem csupán a Fészekben, hanem később a Rátkai klubban, majd a Pilvax-ban is lelkes gyűjtővé, illetve cserélgetővé váltam. Kezdetben nem is gondoltam arra, hogy mennyi mindent nem tudok.

Sokat segítettek az érdekes viták és beszélgetések az igazi szakemberek között, amelyeket szívesen hall-

SZEP-KARÁCSONYT

Fery Antal fametszete (X2)

Stettner Béla linómetszete (X3)

gattam. Nagy szerencsénk, hogy körünkbe nem csupán gyűjtők, hanem alkotóművészek is rendszeresen járnak. Szintén sokat segített a kezdeti nehézségeken az 1969-ben megjelent KBK Jubileumi évkönyv, valamint a Magyar Televízió által 1971 júniusában bemutatott exlibris-kisfilm ...

Az első időszakban bántott, hogy csak kapok. Később *Fery Antal*, *Rákóczi Ferenc*, *Stettner Béla* és *Dániel Viktor* nagyon szép ex libriseket készítettek nekem. Jó érzés volt, hogy nekem is van már sajátom, amiből én is adhatok másoknak és a teljesen kezdő gyűjtőknek is. Nekem is jól esett akkor ...

Mint minden gyűjtőnek, nekem is komoly gond a rendszerezés. Bevallom, erre nem fordítok akkora gondot, mint sok férfi gyűjtőtársam teszi. Alkotók és témakörök szerint rendszerben tartom az eddig összegyűjtött anyagomat, de sajnálom a drága percek adminisztrálgatására. Ez idő alatt inkább gyönyörködöm, mert én ezért gyűjtök! Tudom, hogy egyik nem zárna ki a másikat, és ezzel a megjegyzéssel sem akarok senkit megbántani, hiszen nem vagyunk egyformák. Nagy szerencsém, hogy Debrecenből *Lenkey István* révén igen szép lapokhoz jutottam. Egyik kedvenc sorozatom: „A virágok ex librisen”. Meg nem válnék tőle! Ez csak egy kiragadott példa.

Ehhez a témához tartozik, hogy ez a gyönyörködés még a fizikai, vagy lelki válságok leküzdésében is segít engem. *Németh László* szerint: „A szürke élet felragyogtatásához kell a legtöbb erő”. Nyilván a hétköznapiakra célzott. Számomra a legszürkébb perc is fényesedni kezd, ha előveszem az ex libriseimet ...

Azt hiszem, behozhatatlan mínuszom, hogy csak felszínesen ismerem a külföldi grafikusok munkáit. A kongresszusokra sem jutottam el. Bár a külföldi gyűjtőkkel a cserét komolyan veszem, mégis az igazság az, hogy nálam itt a „fehér folt”. Azt hiszem, ez marad is, mert mást is gyűjtök, s az is idő. Minikönyveket, magyar és külföldi népművészeti tárgyakat és emlékeket, aforizmákat, verseket és érdekes cikkeket. Így a férjemnek az a véleménye, hogy a mi lakásunkból már csak kivinni lehet, de behozni semmit. Szerencse, hogy a kisgrafikák kis helyen elférnek.

És van egy nagyon értékes, számomra igen kedves emlékkönyvem, illetve képzőművészeti albumom is. Ebben a szép alkotásokon túl nagy öröm az a sok kedves kapcsolat, amely az emlékalbum révén keletkezett. Felejthetetlen *Somogyi József* közvetlensége, az elhunyt *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* egyszerű kedvessége, *Reich Károly*, *Raszler Károly* szerénysége, *Gy. Szabó Béla* bölcsessége, *Várkonyi Károly*, *Menyhárt József* szívéllyessége és sorolhatnám ... A fent említett nevekből is kitűnik, hogy szobrászok és festők is szerepelnek az emlékkönyvemben, de azért a grafikusok száma vezet.

De főprofilom az ex libris gyűjtés. A gyűjteményem számomra nagyon kedves. Az értékét nem tudom megállapítani, de ez engem nem is nagyon érdekel. Boldogság gyarapítani is, adni is! Sajnálom, hogy a „csereélet” lanygulni kezd, de lehetséges, hogy én ítélem meg rosszul.

Cseh Gusztáv rézkarcai (C3)

Végül tehát: miért is lettem ex libris gyűjtő? Erre *Veres Péter* 1951-ben írott soraival szeretném a találó választ összegezni, amely szerint: „... a lelket már nem lehet elaltatni.

Az kitör, és szépségvágyának áhítatának tárgyat keres.

Szép lányt, állatot, hegyet, vizet, virágot vagy emberi műveket! ...”

Én ex libriseket ...

(Kisgrafika, 1975/3. szám, p. 29–31.)

A fenti cikket 22 éve írtam, s azóta az ex libris gyűjteményem kb. 2500 lapból áll.

Perei Zoltán fametszete (X1)

A legtöbb fametszetet és P. F. lapot Fery Antal készítette számomra. Számos linómetszetem viszont Stettner Bélától származik. Alapvetően a történelmi Magyarország művészei készítették lapjaimat. Itthon ifj. Feszt László, Kőhegyi Gyula, Kékesi László, König Róbert, Marcali Kiss József, Perei Zoltán, Ürmös Péter, Xantus Géza és Vén Zoltán rézmetszete éppen közülőben van.

Erdély, ők a legkedvesebbek: Cseh Gusztáv, Deák Ferenc, Bálint Ferenc, Kazinczy Gábor, Hervai Katalin, Imets László és Vecserka Zsolt számomra készült alkotásai.

Bevallom, a megrendelésekkel néhányszor külhonba is kirándultam, így készült Pavel Hlavaty, Pencso Kulekov és Petry Béla ex librisem is. A japán színes fametszet lapjaimat pedig Janagida készítette. A jelenleg 112 db-ból álló japán gyűjteményem a legkedvesebb „csemege” számomra. Megjegyzem, hogy a legtöbbet Dr. Lippóczy Miklós cserepartneremnek köszönhetem.

A jelenlegi kedvenc művésem ifj. Feszt László, akinek mívész rézkarcaiban és rézmetszeteiben keveredik az ősi a modernnel. Róla Szervátiusz Tibor szobrászművész stílusa villan föl.

A megrendeléseknél többnyire ének-zene témát keresek, gyűjteményem lényeges hányadát is ez a téma jellemzi, ami már teljesen nemzetközi. A legtöbb zenei témájú ex librist Lippóczy Norberttel cseréltem. S ha már a cserénél tartunk, feltétlen meg kell említe-

ifj. Feszt László rézkarca (C3)

Fery Antal fametszete (X2)

nem régi, legkiválóbb erdélyi cserepartnereimet is, akik Dr. Virágh Zoltán, Elekes Vencel, Gábor Dénes, Dr. Demeter Jenő és később Hosszú Béla voltak. Nekik sokat köszönhetek. Ausztriából jelenleg korrekt cserepartnerem Alma Petz, belföldön Ajkáról Krajcsi Tiborné. Az igazán jó cserepartnerek száma jelentősen fogy, aminek az okát most nem taglalom.

A budapesti körben – szerencsére – él és működik egy állandó cserélő kis gárda, az élen Dr. Katona Gáborral. S ha már a körünkről esik szó, itt szeretném kiemelni Dr. Arató Antal, Király Zoltán és Dr. Soós Imre önzetlen, tartalmas munkásságát. Velük érdemes!

Nem tudok hallgatni a már szinte elnyűtt, de egyre értékesebb emlékkönyvemről sem. Csak a képzőművészek között mazsolázva: Bernáth Aurél, Csohány Kálmán, Diskay Lenke, Kokas Ignác, König Róbert, Marcali Kiss József, Stettner Béla, Varga N. Lajos és Vén Zoltán gazdagították a kötetet.

Az én immár 28 éves tagságom alatt igen sokan örökre „elmentek”, többen szinte pótolhatatlanul (Dr. Semsey Andor, Fery Antal és még sorolhatnám ...).

Az ex librisek gyűjtése, cserélése, rendezése egyre nagyobb öröm számomra, amely műfajnál – szerencsére – nincs felső korhatár!

SZENTESI FLÓRIÁN

Vallomás az ex libris gyűjtésről

Aki nem szereti és élvezi a szépet, az szegény ember marad akkor is, ha krózsusi vagy on áll a háta mögött. Aki pedig nem gyűjt valamit, kulturális szempontból értékes holmit, az a „homo ludens” legszimpatikusabb vonásáról mond le. A gyűjtés a legtöbb embert már gyermekkorában hatalmába keríti és ha legtöbbjük felnőtt korában ki is női ezt a – tévesen – gyermekbetegségnek nevezett foglalatosságot, aki később is kitart mellette, nemcsak izgalmas szellemi élvezetekben részesül, de idővel olyan gyűjteményt mondhat magáénak, amely nemcsak a saját, de a közösség szempontjából is figyelmet érdemel.

Fentiek indítottak engem is arra, hogy gyűjtő legyek. Az ex librist nemcsak azért választottam, mert anyagi lehetőségeim csak erre adtak lehetőséget (az ex libris gyűjtés a kispénzű emberek műpártolása) hanem azért is, mert a kisemberek lakásviszonyai nem

teszik lehetővé a nagyobb tárgyak gyűjtését akkor sem, ha anyagilag meg is volna rá a fedezet.

Az ex librisre 1937-ben Sárdy Endre és Dr. Pokorny Ferenc hívták fel a figyelmemet, akik akkor már nemcsak szép gyűjteménnyel rendelkeztek, amely igen megnyerte a tetszésemet, de tagjai voltak a gyűjtőket akkor egyesítő Magyar Exlibrisgyűjtők és Kisgrafika-barátok Egyesületének is.

A két kiváló gyűjtő által felkeltett kedvet csakhamar tett követte és magam is az ex libris gyűjtők táborába léptem. A kezdeti lendületet a második világháború, majd az utána fellépő érdektelenség miatt csak a Kisgrafika Barátok Köre megalakulása után folytattam, amelynek igen korán tagja lettem (tagsági könyvem száma 8.) és hosszas előkészület után sikerült létrehoznom a KBK pécsi csoportját is, amelynek megalakulása óta hosszú ideig a vezetője voltam.

Fery Antal fametszete (X2)

Stettner Béla linómetszete (X3)

Várkonyi Károly fametszete (X2)

Andruskó Károly fametszete (X2)

Rendszeres klubélettel, előadással, kiállításokkal Pécsen is igyekeztünk és igyekszünk az ex librisnek minél több barátot szerezni.

Részemre a gyűjtés nemcsak pihenés, felüdülés, de az esztétikai öröm kifogyhatatlan forrása is. A képzőművészethez már kora gyermekkorom óta vonzódtam és különösen a grafika érdekelt, hiszen fiatalabb koromban magam is sokat rajzoltam – főleg tájképeket – de igen vonzott a díszítő

rajz is.

Minden tárgyú és technikájú ex librist gyűjtök. A tematikus gyűjtés, bár a teljességre való törekvésnek a legjobb módja, idegen tőlem, mert mindenféle téma érdekelt; elsősorban a művészi megfogalmazás, a kiváló technikai felkészültség és a modern látásmód az, ami részemre az ex librist értékesé teszi.

Annak ellenére, hogy minden szép ex librist szívesen helyezek a gyűjteményembe, természetesen nekem is megvannak a kedvenc művészeim. A magyarok közül Buday György, Bordás Ferenc, Dániel Viktor, Diskay Lenke, Fery Antal, Gál Ferenc,

Ürmös Péter fametszete (X2)

Haranghy Jenő, Horváth Endre, Kaveczky Zoltán, Kékesi László, Havas László, Menyhárt József, Nagy Ár-

pád Dániel, Nagy Zoltán, Patay Mihály, Sterbenz Károly, Tempinszky István, Vadász Endre, Varga Nándor Lajos, Várkonyi Károly és Vertel József alkotásait szeretem leginkább, míg a külföldiek közül a szovjet Goljakovszkij és Kalasnyikov, az olasz Italo Zetti és Tranquillo Marangoni, a belga Desiré Acket és Nelly Degouy, valamint Gerard Gaudaen, a német Eugen Schmidt, Adolf Kunst, Ottobans Beier, Herman Hufert, a dán J. Britze, a francia Valentin Le Campion, a holland Jaap Kuijper, Rozendaal, Pam G. Rueter és a lengyel Wojciech Jakubowski ex librisei állnak legközelebb hozzám.

Az anyagot országok szerint, ezen belül pedig a művészek betűrendjében rendezem. Az alkalmi grafikák nem elkülönítve, hanem az ex librisek között foglalnak helyet.

Kisgrafikai gyűjteményem rendezését mintegy másfélszáz darab ex libris-mappa és szakkönyv teszi könnyebbé.

Nem törekedve a teljességre, hadd soroljak fel néhány nevet azon művészek közül, akik ex librist és alkalmi grafikát készítettek a nevemre: Andruskó Károly, Drahos István, Fery Antal, Havas László, Hoós Elvira, Anatolij Kalasnyikov, Kertes-Kollmann Jenő, Kékesi László, Korda Béla, Menyhárt József, Moskál Tibor, Patay Mihály, Takács Dezső, Peteris Upitis, stb. De kedvtelésből magam is készítettem néhány alkalmi grafikát és lapot a saját nevemre.

(Kisgrafika, 1974. 1. sz., p. 17–18.)